

В. М. Знаменщикова
провідний науковий
співробітник
Лебединського районного
краєзнавчого музею

**ІВАН НИКИФОРОВИЧ СТЕШЕНКО –
ВСЕСВІТНЬО ВІДОМИЙ ОПЕРНИЙ
СПІВАК З ЛЕБЕДИНА**

І.Н. Стешенко – це ім'я майже невідоме нашим сучасникам, але в ХХ столітті він завойовував серця слухачів Європи і Америки своїм оперним співом. Та доля його була досить трагічною.

Коротке життя прожив Іван Стешенко, так, він мав світову славу, та, водночас, поряд було і страхіття тогочасного державного режиму, який загасив яскравий промінь його таланту. Іван Никифорович народився в місті Лебедині 24 січня 1894 року, про що свідчить запис у метричній книжці Троїцького собору, актовий запис № 3 з датою народження, хрещення та прізвищами хрещених батьків. На той час родина Стешенків була заможною: батько мав дві крамниці, прекрасний будинок, який і до цього часу зберігся по вулиці Піонерській. Та у новонародженого було ще більше багатство – той дивний співочий голос (бас), що пізніше звучав і в церковному хорі, і під час домашніх вечірок, на яких лунали українські пісні у виконанні хлопчика. Ці виступи завжди збирали чимало його шанувальників.

Безцінний дар – голос мали обидва сини: Іван і молодший Павло (працював потім в Харківському оперному театрі). Брати розпочали співати в хорі Соборно – Успенської церкви, що стояла в центрі Лебедина, на її місці зараз розташований пам'ятник Т.Г.Шевченку. Регентом церковного хору був О.І. Пінчук (який через 10 років був наставником ще одного майбутнього оперного співака Б.Р.Гмирі). Слід зазначити, що пізніше Пінчук керував хоровою капелою Лебединського будинку культури, де концертмейстером була талановита піаністка Ганна Григорівна – двоюрідна сестра Івана Стешенка, пізніше викладала фортепіано в Лебединській музичній школі.

Бездоганне, красиве звучання голосу Івана Никифоровича відразу привернуло до себе увагу, маленького хлопчика часто запрошують до літньої резиденції В.О. Капніста. Після зміни голосу – відбулася неминуча мутація, з'явився прекрасний баритональний бас.

Юний Стешенко продовжує співати в церковному хорі, де розпочав виступати як соліст. У 1910 році він навчається в Сумському реальному училищі (на даний час СШ № 4) та співає у хорі цукрозаводчика, мецената Павла Івановича Харитоненка.

Граф Капніст та цукрозаводчик П.І. Харитоненко дуже опікувалися долею обдарованого хлопчика. Малий Іван виказав палке бажання вчитися співу в далекій ,сонячній Італії та меценати відправляють спочатку навчатися до С.Петербургу – до відомих педагогів того часу- І. Тартакова та Д. Бухто- ярова, повністю оплативши його навчання.

Через деякий проміжок часу Іван Никифорович разом з артистом Маріїнського театру тенором Є. Вітінгом їдуть до Італії. Його мрія здійснилася завдяки покровителів меценатів – графа О.В. Капніста та Сумського цукрозаводчика П.І. Харитоненка. В Італії- Іван Никифорович навчався у кращих педагогів. Уже перше визнання припадає на 1914 рік, коли він ,приймає участь у міжнародному конкурсі молодих співаків у Пармі, де здобув першу премію. Відразу ж поступили запрошення з Європейських оперних театрів.

Дебют творчості Стешенка відбувся в театрі «LA Scala» в Мілані, саме на цій сцені вперше в творчому житті виступав Ф. Шаляпін. Юнак підкорив усю Європу.

Після революції Іван Стешенко повертається додому з палким бажанням співати. Чотири сезони за контрактом він пропрацював в Київському оперному театрі, де створив яскраві образи Мірошника в опері «Русалка» , Мефістофеля в «Фаусті». Та насичене творче життя продовжувалося недовго. У 1921 році він виїхав за кордон на лікування. Через рік Івана Никифоровича запросили на гастролі до Америки. Саме на

американській сцені відбулася зустріч із Ф. Шаляпіним. Музичні критики визнала Стешенка, «як унікальне явище», підкреслюючи, що він як співак і актор ні в чому не поступається Шаляпіну. За творче життя Стешенко опанував майже всі існуючі басові партії, але ключова – партія царя Бориса в опері Мусоргського «Борис Годунов», була своєрідним індикатором таланту її виконавця. Вона була визнана вершиною творчості трьох геніальних співаків: Ф. Шаляпіна та двох лебединців – Стешенка та Б. Гмирі.

Іван Никифорович з тріумфом виступав в Америці. В 1929 році від американського народу в знак всенародного визнання і любові до його власника була видана так звана «картка довіри», за якою він міг безкоштовно харчуватись в ресторанах, здійснювати покупки в магазинах. Наявність такого документу - було дуже рідкісним явищем в американському суспільстві, а тим паче, для іноземців. Уявіть собі, що наш з вами земляк володів цією унікальною карткою довіри. Та визнання таланту Стешенка в усіх країнах, де він побував, не зменшило його щирого бажання працювати для свого народу, для України.

Взагалі для Івана Никифоровича не існувало ніяких обмежень, особливо мовних. Він вважав за необхідне виконувати твори мовою оригіналу, тому оперні партії співав восьми мовами, концертний репертуар – одинадцятьма. Обов'язковим елементом у концертах Стешенка було виконання пісні рідною українською мовою.

Іван Никифорович мріяв про повернення на Батьківщину, і він повернувся до Харківської опери. Але хто зміг би передбачити, що зроблений крок виявиться фатальним для його подальшого життя? Розпочалися з незмінним успіхом виступи в Одесі, Москві, Харкові. Нажаль, це продовжувалося недовго, його оточили заздрісники, яким не давала спокою всесвітня слава Стешенка. Розпочалися провокації, переслідування. Сім'я так і не отримала обіцяної дирекцією Харківського оперного театру квартири. Внаслідок усіх негараздів Іван Никифорович змушений був перейти до Харківської філармонії. І знову гастрольні поїздки, але тепер –

Урал, Далекий Схід. Співак щедро дарував свій талант шахтарям, робітникам, колгоспникам. Його концерти (а їх було більше 60) перетворювалися у мистецьку подію краю.

Коли в тридцяті роки співак завітав в м. Лебедин, влада заборонила йому виступати в місцевому будинку культури, і тоді Стешенко заспівав для своїх земляків біля своєї хати у садочку. Доречний вислів В.Ю. Бриля, дослідника біографії Івана Никифоровича: «Геній і злочинство – дві речі не сумісні.».

І ось настав для співака фатальний 1937 рік, коли на 43-му році життя він помирає. Жодна українська газета не повідомила про кончину свого відомого геніального співака. Такий був час.

Урна з прахом Івана Никифоровича знаходиться в колумбарії Донського монастиря в Москві.

Ім'я видатного оперного співака тривалий час не згадувалося – інакше і бути не могло, бо він походив із заможної родини. Під час ВВв на сина Івана Никифоровича - Георгія подавали документи для присвоєння звання Героя Радянського Союзу, та його ім'я викреслювали із списків. Яке щастя, що знайшлася небайдужа людина, музикознавець В.Ю. Бриль, який віднайшов в архівах для земляків ім'я цієї унікальної людини. З нагоди сторічного ювілею від дня народження Івана Никифоровича Стешенка на будинку, де мешкав геній відкрито меморіальну дошку.

На жаль не вдалося знайти запису голосу Стешенка, мистецтвознавець і колекціонер з Америки Стефан Максим'юк вмістив оголошення про пошук платівки з голосом співака через американську асоціацію колекціонерів звукозапису. Лише в цьому році ми отримали документ, який засвідчує, що в 1929 році обмеженим видавництвом, для експорту в Америці вийшло дві платівки з записом оперних партій Івана Никифоровича.

Ми не втрачаємо надії, що запис голосу Івана Никифоровича повернеться на Лебединщину. Залишається сподіватися, що нарешті настав час, коли завіса мовчання про Стешенка буде остаточно відкрита. Сила та

краса людського духу, голосу, його творчі злети роблять людину, як правило, яскравою, розмах її крил стає неосяжним і безмежним. Мимоволі виникає думка, що життя посилає окремим людям таку долю, яка з перших же кроків свідомого буття ставить їх у найсприятливіші умови розвитку свого природного обдарування.